

Portret van Chris De Paepe

Nadia Lie

Men zegt wel dat iemand voor hij gaat sterven, in luttele seconden zijn leven in een flits aan zich voorbij ziet trekken. Iets dergelijks overkomt waarschijnlijk ook de emeritus die, als hij genodigd wordt op een academische viering, zijn opvolger in enkele minuten een samenvatting van zijn leven en werk hoort schetsen. “Houd het alsjeblieft kort” heeft Chris De Paepe mij herhaaldelijk benauwd op het hart gedrukt. En toen ik hem een beetje plagend voorloog dat wij het geheel juist een extra ceremonieel karakter dachten te geven door de toga te dragen, waarschuwde hij meteen dat hij er alvast geen heeft. “Mijn mama heeft er nooit een voor mij gekocht en dat is maar goed ook: zo hoeven ze mij er ook niet in te begraven.”

Dit soort uitspraken typeren een man die achter het nette pak met kruisje ook altijd een beetje de anarchist is geweest, bedreven in milde zelfspot en nooit geneigd tot zelfontboezemingen. Het was altijd naar ons leven dat hij informeerde, naar dat van onze vrienden en familie, aan wie hij trouwens nooit vergat de groeten te doen met het bekende “Recuerdos en casa”; wie hem zelf vroeg naar zijn gemoedstoestand of zijn gezondheid, kreeg altijd een cryptische glimlach ten antwoord en het goed gearticuleerde: “Dank u”. Misschien is het wel om deze reden dat de immer opgewekte en joviale Chris De Paepe ook altijd iets ondoorgrondelijks heeft gehouden zelfs voor mensen zoals ik die nu meer dan twintig jaar aan zijn zijde vertoeven, eerst als student, later als promovenda en uiteindelijk als collega. Misschien is het om dezelfde reden dat ik Chris De Paepe in het Nederlands nooit gemakkelijk met Chris, of jij of jou heb kunnen aanspreken, alsof onze jarenlange hechte samenwerking tegelijk een zekere afstand en natuurlijk respect veronderstelde.

Ik herinner mij nog levendig hoe Chris De Paepe in 1982 tijdens ons eerste college Spaans het Monseigneur Sencie-Instituut betrad. Hij droeg een beige regenjas en werd gevolgd door zijn toenmalige assistente, Patricia Vanden Bulcke. Alles rond hem ademde positieve kracht en energie: zijn scherpe blik, zijn geheven kin, zijn wapperende regenmantel ... Het had mij niet verbaasd of hij was ter plaatse van zijn ros afgestegen om de troepen te inspecteren. Met een exotische tongval, die wij eerst verkeerdelijk aan het Spaans en daarna beter geïnformeerd aan het West-Vlaams toeschreven, concludeerde hij dat er een noodsituatie was uitgebroken en directe interventie zich opdrong: er waren namelijk teveel studenten Spaans. “Als de basis niet goed is, hoe kunnen we dan denken dat de rest van enige kwaliteit zal zijn?” zo verklaarde hij. Spoorlags volgde een indeling in twee groepen, die vanaf dat moment elk om beurten college kregen van Chris De Paepe en Patricia Vanden Bulcke.

Deze zorg voor de concrete omstandigheden waarin onderwijs wordt gegeven, niet alleen in wat binnenkort de Master zal heten maar juist vanaf het prille Bachelor-begin,

waar de bouwstenen voor de verdere opleiding worden gelegd, kenmerkt Chris De Paepe als docent. Bij hem geen CD-roms of Powerpoint, maar wel de in het college lieflijk aanwezige docent met goed voorbereide notities en zo nu en dan een humoristische noot of levendig gedeclameerd vers in de colleges literatuur. Zo werd de uitroep “¡Ay yayayayay que vestida con mantos negros!” uit het *Poema del Cante Jondo* van García Lorca tijdens mijn studiejaren een gangbare uitlating van vreugde of wanhoop en anticipeerden wij slechte mededelingen met het even lorquiaanse “No. No me lo claves. No”. Dat De Paepes didactische gaven trouwens in wijde kring bekend zijn, leerde mij een toevallige consultatie van de cursusgids van het Davidsfonds najaar 2003. Op bladzijde 19 wordt de lessenreeks “Tussen muziek en lyriek: een vertolking van de Spaanse ziel”, die Chris De Paepe op verzoek van het Davidsfonds nu voor het derde achtereenvolgende jaar geeft, voorzien van volgende uitspraken van eerdere cursisten: “Een zeer deskundige, opgewekte en zeer goede lesgever.” (Van iemand uit Mortsel, najaar 2001). En een cursist uit Ronse besloot in het voorjaar 2002 zijn opgetogen commentaar zelfs met de woorden: “Chris De Paepe: een echte aanrader!”

Als wij hier vandaag allemaal samen zijn, is het dan ook waarschijnlijk omdat de meesten onder ons zich de gevierde vooral als lesgever zullen herinneren. Maar minstens even belangrijk zijn de verdiensten van Chris De Paepe op wetenschappelijk vlak. Ik weet niet of er veel voorbeelden zijn van Spanjaarden of Italianen die het ver gebracht hebben in de studie van Vlaamse schrijvers als Gezelle of Claus. Ik veronderstel eerder van niet. Maar Chris De Paepe heeft niet alleen voor de Vlaamse studenten maar ook voor de Spaanstalige lezers overal ter wereld de teksten van Federico García Lorca op een nieuwe manier voor het voetlicht gebracht. Hij deed dit vooral dankzij de kritische teksteditie, een wetenschappelijk genre waarin hij zich bekwaamde dankzij een werk van langdurige arbeid, vertrekkend van een zeer lovend onthaalde licentiaatsverhandeling bij kanunnik Pierre Groult, gaande over een solide maar van gestrengte commentaar voorzien proefschrift begeleid door eerst Alphonse Vermeulen en later Josse De Kock, en uiteindelijk – na lange revisie – uitmondend in het in 1986 door Espasa Calpe uitgegeven *Poema del Cante Jondo. Edición crítica y estudio* in de reeks “Clásicos Castellanos”. Deze uitgave zou de deuren openen voor verdere prestigieuze tekstuutgaven van García Lorca’s oeuvre bij Spaanse uitgeverijen, en was het resultaat, niet van snelle publicatiedrang, maar van geduldig voortbouwen op een ingeslagen weg, zoekend naar immer grotere perfectie. Er is dan ook, buiten de vandaag aanwezigen, een zeer brede, internationale gemeenschap van hispanisten die Chris De Paepe kennen en waarderen en regelmatig een beroep op hem doen. Zo werkte de gevierde mee aan een internationaal onderzoeksproject onder leiding van de gerenommeerde hispanist Víctor García de la Concha en zag het Ministerie van Spaanse cultuur in Chris De Paepe een tiental jaar geleden de ideale persoon om de archieven van de Fundación Federico García Lorca in kaart te brengen. Van de negen delen die gepland waren zijn er inmiddels zes verschenen en twee andere zijn in voorbereiding. Alleen een moderne monnik als Chris De Paepe kon voldoende geduld en precisie opbrengen om de honderden manuscripten letter voor letter en punt voor punt te vergelijken en te catalogeren. Voor deze titanenarbeid is hij trouwens enkele jaren geleden onderscheiden met de orde van Isabel La Católica.

Het zou dan ook niet moeilijk zijn de academische loopbaan van Chris De Paepe te reconstrueren volgens een rechte, immer opwaartse lijn, die, vertrekkend van een basiskeuze voor een auteur tijdens de licentiejaren consequent doorloopt tot de internationale erkenning van vandaag. Maar deze lijn, die door het emeritaat niet onderbroken zal worden, al was het maar omdat de titanenarbeid nog niet ten einde is, moet meteen

door verschillende zijlijnen en dwarsverbindingen worden genuanceerd. Want Chris De Paepe is niet alleen de man van García Lorca en de Spaanse teksteditie, maar ook van het veelzijdige ‘etcetera’: Borges, Ernesto Cardenal, Fray Jodoco Rique en zelfs Teresa de Avila, wier beeld als ‘onrustig en zwerfziek vrouwmens’ hij ooit kritisch onderzocht, allemaal kregen ze aandacht van iemand die zijn taak als hispanist altijd ruim interpreteerde en zowel Spaanse als Latijns-Amerikaanse, zowel moderne als oudere literatuur geanalyseerd en onderwezen heeft. Naast de Spaanstalige publicaties op topniveau was er trouwens ook altijd aandacht voor de aanwezigheid van de Spaanstalige literatuur in Nederlandstalige tijdschriften als *Spiegel der Letteren* en *Dietsche Warande en Belfort*. Ongetwijfeld is het een grote verdienste van Chris De Paepe dat hij in staat is zich zowel tot hooggespecialiseerde vakgenoten te richten als tot een niet-hispanistisch publiek, desgevallend in populariserende, maar nooit oppervlakkige teksten. Dezelfde openheid kenmerkte hem trouwens als promotor, want deze man, die in zijn persoonlijk leven voor het celibaat gekozen heeft, vond het ook niet nodig zichzelf op wetenschappelijk vlak te reproduceren. Wie bij Chris De Paepe doctorerde, werd vrij gelaten qua onderwerp en onderzoeksmethode, wat niet betekent ‘met rust gelaten’, want als promotor vond De Paepe het belangrijk regelmatig naar de vorderingen van het proefschrift te vragen, en ingeleverde stukken tijdig te voorzien van commentaar. Mede om deze reden konden van de zes proefschriften die hij tot een goed einde bracht, vijf over Latijns-Amerikaanse letterkunde gaan.

Maar misschien moet de rechte lijn nog verder genuanceerd worden door een complementair beeld van zich splitsende paden, van keuzes die niet gemaakt werden, maar die, zoals in het gelijknamige verhaal van Borges, ons evenzeer blijken te bepalen als de keuzes die wij wel maakten. Het verhaal van Chris De Paepe wordt dan dat van een man die, geboren in een pluralistisch milieu, in een gezin met twee broers die naar het rijksonderwijs gingen, plots iedereen verbaasde door na zijn middelbare studies voor het seminarie te kiezen, maar die tegelijk ook altijd een beetje de ‘leek’ bleef door een gezonde wereldlijke dimensie in zijn dagelijkse bestaan en een grote ruimdenkendheid op ideologisch vlak – al was het maar omdat hij verschillende ‘onrustige en zwerfzieke vrouwmensen’ tot zijn directe medewerkers koos. Of het wordt het verhaal van de man die professor literatuur werd, en daardoor moest verzaken aan een professionele carrière als musicus, maar die toch zijn hele academische loopbaan door muziek zou blijven beoefenen en haar verband met de literatuur zelfs zou analyseren in het werk van de Spaanse dichters van '27. Wie bij Chris De Paepe literatuur studeerde, leerde trouwens veel meer dan verzen opzeggen: hij leerde aandacht te besteden, niet alleen aan de woorden en de beelden, maar ook aan de punten en de komma's, en zelfs de weggelaten woorden. Als gold voor poëzie ook wat Claude Debussy ooit over de toonkunst heeft gezegd: “La musique est entre les notes.”

Maar stellig zou ook dit verhaal Chris De Paepe een beetje vreemd aandoen, want meer dan wie ook heeft hij altijd beklemtoond dat veel in zijn leven, misschien het belangrijkste, niet voortgekomen is uit een keuze, noch voor één welbepaald recht levenspad, noch voor een meer ingewikkeld parcours in een tuin van zich splitsende paden, maar dat het hem gewoon overkomen is: zijn geboorte in een milieu dat onderwijs hoog in het vaandel droeg, zijn keuze voor het seminarie die veeleer een ‘roeping’ was, zijn oriëntatie naar Romaanse Filologie die hem door het seminarie werd gesuggereerd, zijn toetreding tot de campus van Kortrijk in 1966 toen die plots nood had aan een jonge docent Spaans en monitor Romaanse, zijn overname van de verantwoordelijkheden van Alphonse Vermeylen na de splitsing van de unitaire universiteit. Hoewel de academische merites in de loopbaan van Chris De Paepe talrijk zijn en zeer groot, zou hij

zichzelf ongemakkelijk voelen als ik hier een taal van louter noodzakelijkheid en bewuste keuzes zou gebruiken om een leven te beschrijven dat ook zozeer gekenmerkt werd door toeval en geluk.

Maar geluk was er niet altijd. Gezondheidsredenen noopten Chris De Paepe in 1997 tot een voortijdige terugtrekking uit de race van het universitaire bestaan – een beslissing die voor iedereen van ons als een volslagen verrassing kwam. Ik herinner mij het moment waarop wij beiden over dit plotse besluit van hem spraken en ik uit alle macht probeerde Chris De Paepe over te halen om toch nog een tijdje te blijven. Ik zag hoe donkere wolken zich samenpakten boven Spaanstalige literatuur na het vertrek eerst van collega Luz Rodríguez en nu van de enige overblijvende hoogleraar – en hoe ikzelf, totaal verweesd, wellicht zou achterblijven met een loodzwaar en veel te vroeg geërfd pakket aan verantwoordelijkheden. Maar Chris De Paepe, die in mijn ontredde de zijne herkende toen de toenmalige hoogleraar Vermeylen door de splitsing van de universiteit moest vertrekken, vroeg mij vertrouwen te hebben, in mijzelf en in anderen, en te geloven, niet in wat was of wat zou verdwijnen, maar in wat kon zijn en wat verder groeien zou.

Hij heeft gelijk gekregen. Want de ineenstorting van het Spaans, waar ik in 1997 voor vreesde, is er gelukkig niet gekomen. De evolutie van de hispanistiek te Leuven, waar Nicole Delbecque en ikzelf meer op ingaan in onze inleiding op het huldeboek, is langzaam maar zeker in positieve zin blijven gaan. Van de romanistisch-comparatieve inslag van het programma aan de unitaire universiteit van Leuven, waarin een beperkte plaats was voorbehouden voor de studie van het Spaans en het Italiaans, over de versterkte uitbouw van de tweede Romaanse taal in het programma van de Vlaamse romanisten te Leuven naar de opwaardering van het Spaans en Italiaans als volwaardige keuzemodules binnen het nieuwe Bachelorprogramma Taal-en Letterkunde loopt een duidelijk opwaartse lijn, die ongetwijfeld voor een zeer groot deel aan de dagelijkse inzet en goede naam van mensen als Chris De Paepe te danken is.

Dat deze viering samenvalt met de romanistendag, waarop het nieuwe Bachelorprogramma is voorgesteld, is dan ook meer dan een gelukkig toeval. Het is een bewuste montage om het afscheid dat een emeritaatsviering onvermijdelijk impliceert ook wat te verzachten door het perspectief van een werk dat zal voortgezet worden en hopelijk verder openbloeien. Het is ook, naast een erkenning van het aandeel dat Chris De Paepe – en eerder Josse De Kock – in deze evolutie hebben gehad, een uiting van de wens dat wij verder een beroep op hen zullen kunnen blijven doen voor advies en kennis van zaken. Het is tenslotte ons antwoord op die vele collectieve eerste momenten waarop Chris De Paepe romanisten hier aanwezig, net zoals mijzelf in 1982, met veel zorg heeft ingewijd in de schoonheid van de Spaanse taal en waarvoor wij hem zo erkentelijk zijn. Want kijk, Chris De Paepe, wat ik nu doe. Ik neem de warmte die alle mensen in deze zaal voor u voelen, de goede herinneringen die oud-studenten en collega's hier weer aan u ophalen, hun vrome wensen, sommige per kaart verstuurd, en ik maak er een warme mantel van die ik u aanbied namens alle genodigden. Niet de zwarte academische mantel die u kon weigeren, maar de mantel geweven uit het dagelijkse respect en de genegenheid die wij allemaal voor u voelen. Deze mantel leg ik over uw schouders als een nieuwe en onzichtbare toga ter beschutting voor koude winterdagen, en hoewel ik weet dat de universiteit uw thuis zal blijven, zeg ik ook voor één keer, namens ons allemaal, "Recuerdos en casa" – de groeten aan uw thuis: uw lieve moeder, uw twee broers en hun familie, uw uitgebreide kring van kennissen en vrienden. En dit 'onrustige, en zwerfzieke vrouwmens', dat nu samen met haar collega's de taken offi-

cieel van u overneemt, drukt heel omzichtig een symbolische kus op uw wangen en zegt twee kleine, goed gearticuleerde woorden voor een groot en intens gevoel: “Dank u”.

Rede uitgesproken door Prof. dr. Nadia Lie ter gelegenheid van de emeritaatsviering voor Prof. dr. em. Christian De Paepe, die plaatsvond te Leuven op 22 november 2003.